

Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет права та міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин та міжнародного права

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
О.Б.Жильцов
« 09 » 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Міжнародне право»
Змістовий модуль «ОСНОВИ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ»

для студентів

спеціальності

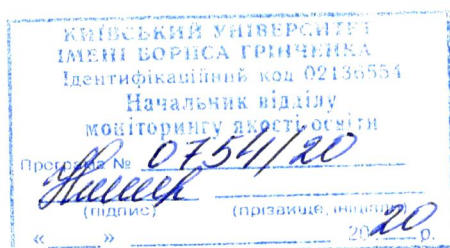
081 Право

освітнього рівня

першого (бакалаврського)

освітньої програми

081.00.01 Право

Київ – 2020

Розробник:

Грицяк Ігор Андрійович, кандидат юридичних наук, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри міжнародних відносин та міжнародного права Факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка.

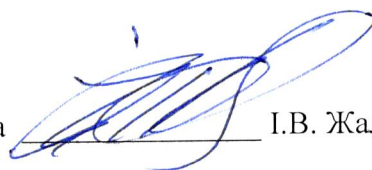
Викладач:

Грицяк Ігор Андрійович, кандидат юридичних наук, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри міжнародних відносин та міжнародного права Факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри міжнародних відносин та міжнародного права Факультету права та міжнародних відносин
Протокол від "29" серпня 2019 року № 1.

Завідувач кафедри

міжнародних відносин та міжнародного права

I.V. Жалоба

Робочу програму погоджено з керівником проектної групи освітньо-професійної програми 081.00.01 Право

_____. _____. 2019 р.

Гарант освітньої програми

(Л.В. Орел)

Робочу програму перевірено

_____. _____. 2019 р.

Заступник декана

(А.Ю. Нашинець-Наумова)

Пролонговано:

на 2020/2021 н.р. (I.V. Жалоба). «31» 08 2020р., протокол № 1

на 20__/20__ н.р. _____. «__» _____. 20__р., протокол №__

на 20__/20__ н.р. _____. «__» _____. 20__р., протокол №__

на 20__/20__ н.р. _____. «__» _____. 20__р., протокол №__

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Міжнародне право		
<i>Вид дисципліни</i>	обов'язкова	
<i>Мова викладання, навчання та оцінювання</i>	українська	
<i>Загальний обсяг кредитів / годин</i>	6/180	6/180
<i>Курс</i>	3	3
<i>Семестр</i>	5	5
<i>Кількість змістових модулів з розподілом</i>	3	
<i>Обсяг кредитів</i>	6	6
<i>Обсяг годин, в тому числі:</i>	180	180
<i>Аудиторні</i>	84	24
<i>Модульний контроль</i>	12	-
<i>Семестровий контроль</i>	30	-
<i>Самостійна робота</i>	54	156
<i>Форма семестрового контролю</i>	Екзамен	Екзамен
Змістовий модуль «Основи права Європейського Союзу»		
<i>Курс</i>	3	3
<i>Семестр</i>	5	5
<i>Обсяг кредитів</i>	2	2
<i>Обсяг годин, в тому числі:</i>	60	60
<i>Аудиторні</i>	28	8
<i>Модульний контроль</i>	4	-
<i>Семестровий контроль</i>	10	-
<i>Самостійна робота</i>	18	52
<i>Форма семестрового контролю</i>	-	-

2. Мета і завдання навчальної дисципліни

Мета – формування системних знань у галузі права Європейського Союзу через:

- з'ясування основних понять, визначень та інших складових права Європейського Союзу;
- передачу знань про явища і процеси євроінтеграційного характеру та про їх вплив на удосконалення національної правової системи.

Завданнями навчальної дисципліни є оволодіння такими компетентностями:

ЗК2 – Здатність до абстрактного, логічного та критичного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК4 – Знання і розуміння предмета та характеру професійної діяльності, природи етичних стандартів та здатність діяти на їх основі.

ЗК5 – Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, добре володіти правничою термінологією.

ЗК6 – Здатність спілкуватися іноземною мовою як усно, так і письмово, у тому числі у професійній сфері.

ЗК7 – Навички збору і аналізу інформації з національних і міжнародних джерел, оцінка її достовірності, використання сучасних інформаційних технологій і баз даних.

ЗК8 – Здатність проведення досліджень, уміння грамотно і точно формулювати та висловлювати свої позиції, належним чином їх обґрунтовувати, брати участь в аргументованій професійній дискусії.

ЗК9 – Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК10 – Здатність бути критичним і самокритичним, визнавати та виправляти власні помилки.

ЗК11 – Вміння працювати самостійно, проявляти добросовісність, дисциплінованість, пунктуальність та відповідальність, а також працювати у команді колег за фахом.

ЗК13 – Цінування та повага різноманітності і мультикультурності.

ФК3 – Знання стандартів правничої професії.

ФК4 – Знання міжнародних стандартів прав людини.

ФК5 – Знання Конвенції з захисту прав людини та основоположних свобод, а також прецедентної практики Європейського суду з прав людини.

ФК6 – Знання засад і доктрин міжнародного публічного права, а також змісту основних міжнародно-правових інститутів.

ФК7 – Знання основ права Європейського Союзу.

ФК9 – Навички реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.

ФК10 – Уміння застосувати знання у практичній діяльності при моделюванні правових ситуацій.

ФК11 – Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.

ФК12 – Здатність аналізувати правові проблеми та формувати правові позиції.

ФК13 – Здатність застосовувати юридичну аргументацію.

ФК14 – Здатність виявляти проблеми правового регулювання і пропонувати способи їх вирішення, включаючи подолання юридичної невизначеності.

ФК15 – Навички логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

ФК17 – Навички самостійної підготовки проектів актів правозастосування.

ФК18 – Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.

3. Результати навчання за дисципліною

Студент має **знати та розуміти, вміти**:

СГ-1 – Визначати вагомість та переконливість аргументів в оцінці заздалегідь невідомих умов та обставин.

СГ-2 – Здійснювати синтез відповідних концепцій і доктринальних положень публічної політики у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв’язання.

СГ-3 – Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

ДН-1 – Узгоджувати план власного дослідження і самостійно формувати матеріали за визначеними джерелами.

К-1 – Вільно володіти письмовою та усною державною мовою, правильно вживаючи правничу термінологію.

К-3 – Відтворювати зміст, демонструючи розуміння з основних професійних та суспільних тем.

ПС-1 – Належно використовувати цифрову і статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для своєї професійної діяльності.

ПС-2 – Вільно використовувати для професійної діяльності доступні інформаційні технології і бази даних.

ПС-3 – Користуватися комп'ютерними програмами у межах стандартного програмного забезпечення з використанням електронних таблиць, графіків та інших можливостей.

ПС-4 – Працювати в групі як учасник, формуючи власний внесок у виконання завдань групи.

ПР-1 – Демонструвати знання і розуміння щодо визначення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи.

ПР-3 – Демонструвати необхідні знання та розуміння суті та змісту основних правових інститутів та норм фундаментальних галузей права

4. Структура навчальної дисципліни

Для денної форми навчання:

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	у тому числі					
	Усього	л.	с.	м.к.	Се мес тр. кон тро ль	с.р.
Модуль 1						
Змістовий модуль 1.						
Правова та інституційна системи ЄС. Права людини і громадянина ЄС.						
Безпекова політика ЄС. Євроінтеграція України.						
Тема 1. Правова та інституційна системи Європейського Союзу.	12	4	2	1		5
Тема 2. Права людини і громадянина ЄС. Спільна зовнішня та безпекова політика ЄС. Євроінтеграція України.	19	4	4	1	5	5
Разом за змістовим модулем 1	31	8	6	2	5	10
Змістовий модуль 2.						
Внутрішній ринок Європейського Союзу.						
Інститути та галузі права Європейського Союзу.						
Тема 3. Правове регулювання внутрішнього ринку ЄС.	11	4	2	1		4
Тема 4. Інститути та галузі права Європейського Союзу.	18	4	4	1	5	4

Разом за змістовим модулем 2	29	8	6	2	5	8
Усього годин	60	16	12	4	10	18

Для заочної форми навчання:

Назви змістових модулів і тем		Кількість годин					
		денна форма					
		Усього	у тому числі				
			лекції	семінари	м к	СК	с.р.
Змістовий модуль 1.							
Правова та інституційна системи ЄС.							
Тема 1. Правова система Європейського Союзу.		2	1	1			
Тема 2. Інституційна система Європейського Союзу		2	1	1			
Разом за змістовим модулем 1		30	2	2			26
Змістовий модуль 2.							
Внутрішній ринок Європейського Союзу.							
Тема 3. Правове регулювання внутрішнього ринку ЄС.		2	1	1			
Тема 4. Наближення національної правової системи до системи права ЄС..		2	1	1			
Разом за змістовим модулем 2		30	2	2			26
Усього годин		60	4	4			52

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Правова та інституційна системи ЄС. Права людини і громадянина ЄС. Безпекова політика ЄС. Євроінтеграція України.

Тема 1. Правова та інституційна системи Європейського Союзу.

Правова система ЄС. Первинне законодавство ЄС. Вторинне законодавство ЄС. Основні принципи права ЄС: принцип верховенства права ЄС; принцип субсидіарності та пропорційності; принцип прямої дії; принцип відповідальності. Судовий перегляд правових актів ЄС. Інституційна система Європейського Союзу. Основні інституції: Європейська Рада; Рада Європейського Союзу; Європейський Парламент; Європейська Комісія; Суд Європейського Союзу; Європейський центральний банк; Рахункова палата. Допоміжні інституції.

Рекомендовані джерела: основні [1-5], додаткові [5-10].

Тема 2. Права людини і громадянина ЄС. Спільна зовнішня та безпекова політика ЄС. Євроінтеграція України.

Громадянство Європейського Союзу. Хартія ЄС про основні права. Правовий статус людини і громадянина в засновницьких договорах ЄС. Інституції ЄС, що діють у сфері захисту прав людини. Приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Правові засади спільної зовнішньої та безпекової політики СЗБП: історія, цілі та правові засади. Органи СЗБП. Діяльність СЗПБ та участь України. Євроінтеграція України: політико-правові засади реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції; організаційно-правові форми співробітництва України з ЄС.

Рекомендовані джерела: основні [1-5], додаткові [2,3,8,9].

Змістовий модуль 2. Внутрішній ринок Європейського Союзу. Інститути та галузі права Європейського Союзу.

Тема 3. Правове регулювання внутрішнього ринку ЄС.

Вільний рух товарів у Європейському Союзі. Вільне пересування осіб. Свобода надання та отримання послуг. Свобода руху капіталу.

Рекомендовані джерела: основні [1-4], додаткові [1-3,5,7-9].

Тема 4. Інститути та галузі права Європейського Союзу

Правове регулювання державної допомоги в ЄС. Регулювання відносин цивільно-правового типу: контрактне право; право захисту споживачів; правове регулювання банкрутства; право інтелектуальної власності. Правове регулювання фінансових відносин в ЄС: банківське право ЄС; страхове право ЄС; правове регулювання ринку цінних паперів у ЄС; інвестиційне право ЄС; бюджетне право ЄС. Корпоративне право ЄС. Конкурентне право ЄС. Податкове право ЄС. Митне право. Торговельне право. Трудове право. Екологічне право. Правові основи політики ЄС у сфері культури, освіти та наукових досліджень. Правове регулювання окремих галузей господарства: енергетичне право; аграрне право; транспортне право; інтернет право. Правове забезпечення простору свободи, безпеки і правосуддя: адміністративне право; поліцейське право; кримінальне право; міграційне право.

Рекомендовані джерела: основні [1-4], додаткові [1-3,7-9].

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

№ з/п	Вид діяльності студента	Макс. кількість одиниць	Модуль 1		Модуль 2	
			Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид	Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид
1	Відвідування лекцій	1	4	4	4	4
2	Відвідування семінарських занять	1	3	3	3	3
3	Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	1	5
4	Робота на семінарських заняттях	10	3	30	3	30
8	Виконання модульної контрольної роботи	25	1	25	1	25
	Макс. кількість балів за видами поточного контролю (МВ)	-	-	67	-	67
	Разом			134		
	Коефіцієнт			2,23		
	Підсумковий бал			60		

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії оцінювання

Тема 1. Правова та інституційна системи Європейського Союзу.

Правова система ЄС.

Первинне законодавство ЄС. Вторинне законодавство ЄС.

Основні принципи права ЄС: принцип верховенства права ЄС; принцип субсидіарності та пропорційності; принцип прямої дії; принцип відповідальності.

Судовий перегляд правових актів ЄС.

Інституційна система Європейського Союзу.

Основні інституції: Європейська Рада; Рада Європейського Союзу; Європейський Парламент; Європейська Комісія; Суд Європейського Союзу; Європейський центральний банк; Рахункова палата.

Допоміжні інституції.

Тема 2. Права людини і громадянина ЄС. Спільна зовнішня та безпекова політика ЄС. Євроінтеграція України.

Громадянство Європейського Союзу.

Хартія ЄС про основні права.

Правовий статус людини і громадянина в засновницьких договорах ЄС.

Інституції ЄС, що діють у сфері захисту прав людини.

Приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Правові засади спільної зовнішньої та безпекової політики СЗБП: історія, цілі та правові засади.

Органи СЗБП.

Діяльність СЗПБ та участь України.

Євроінтеграція України: політико-правові засади реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції; організаційно-правові форми співробітництва України з ЄС.

Тема 3. Правове регулювання внутрішнього ринку ЄС. Принципи.

Вільний рух товарів у Європейському Союзі.

Вільне пересування осіб.

Свобода надання та отримання послуг.

Свобода руху капіталу.

Тема 4. Інститути та галузі права Європейського Союзу

Правове регулювання державної допомоги в ЄС.

Регулювання відносин цивільно-правового типу: контрактне право; право захисту споживачів; правове регулювання банкрутства; право інтелектуальної власності.

Правове регулювання фінансових відносин в ЄС: банківське право ЄС; страхове право ЄС; правове регулювання ринку цінних паперів у ЄС; інвестиційне право ЄС; бюджетне право ЄС.

Корпоративне право ЄС.

Конкурентне право ЄС.

Податкове право ЄС.

Митне право.

Торговельне право.

Трудове право.

Екологічне право.

Правові основи політики ЄС у сфері культури, освіти та наукових досліджень.

Правове регулювання окремих галузей господарства: енергетичне право; аграрне право; транспортне право; інтернет право.

Правове забезпечення простору свободи, безпеки і правосуддя: адміністративне право; поліцейське право; кримінальне право; міграційне право.

Завдання:

1. Вивчити сутність, зміст і тенденції явищ та процесів у:

- правовій та інституційній системах ЄС;
- сфері захисту прав людини і громадянина ЄС, спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС, євроінтеграції України;
- правовому регулюванні внутрішнього ринку ЄС;
- інститутах та галузях права Європейського Союзу.

2. Узагальнити та розширити знання щодо:

- правової системи ЄС.;

- первинного і вторинного законодавства ЄС;
 - основних принципів права ЄС;
 - інституційної системи Європейського Союзу;
 - правового статусу людини і громадянина в засновницьких договорах ЄС;
 - євроінтеграції України;
 - вільного руху товарів у Європейському Союзі;
 - вільного пересування осіб;
 - свободи надання та отримання послуг;
 - свободи руху капіталу;
 - правового регулювання державної допомоги в ЄС;
 - регулювання відносин цивільно-правового типу;
 - правового регулювання фінансових відносин в ЄС;
 - корпоративного права ЄС;
 - конкурентного права ЄС;
 - податкового права ЄС;
 - митного права;
 - торговельного права;
 - трудового права;
 - екологічного права.
 - правових основ політики ЄС у сфері культури, освіти та наукових досліджень.
 - правового регулювання окремих галузей господарства;
 - правового забезпечення простору свободи, безпеки і правосуддя.
3. Навчитися критичному мисленню в процесі сприйняття, аналізу та узагальнень масиву інформації про:
- правову систему Європейського Союзу;
 - інституційну систему Європейського Союзу;
 - європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Критерії оцінювання

Бал	Критерій
5	студент засвоїв теоретичний матеріал, який винесений на самостійну роботу, застосування для оформлення результатів самостійної роботи не тільки рекомендованої, а й додаткової літератури та творчого підходу; чітке володіння понятійним апаратом, теорією; вміння використовувати їх для виконання конкретних практичних завдань, розв'язання ситуацій. Оформлення результатів самостійної роботи повинно бути логічним та послідовним.
4	студент засвоїв теоретичний матеріал з відповідної теми який винесений на самостійну роботу, та наявне вміння орієнтуватися в ньому, усвідомлене застосування знань для розв'язання практичних задач; за умови виконання всіх вимог, які передбачено для оцінки "5 балів", при

	наявності незначних помилок або не зовсім повних висновків за одержаними результатами. Оформлення виконаного завдання з самостійної роботи має бути послідовним.
3	студент не повністю засвоїв тему для самостійного опрацювання не досконало володіє основними поняттями та положеннями навчальної дисципліни, невпевнено орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, непереконливо відповідає, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність знань.
1-2	студент не опанував навчальний матеріал з відповідної теми для самостійного опрацювання, не знає основних понять і термінів наукової дисципліни, не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутнє наукове або логічне мислення.

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в письмовому вигляді з використанням роздрукованих завдань. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля.

Критерії оцінювання

Бал	Критерії
24-25	Студент вирішив всі завдання абсолютно вірно і повно дав відповіді на питання як теоретичного, так і практичного характеру. Логічно і послідовно аргументував і виклав свою точку зору.
20-23	Студент вирішив завдання з 1 помилкою, відповідь на питання містить повне розгорнуте, правильне та обґрунтоване викладення матеріалу, допущено 2-3 помилки при вирішенні практичних завдань.
15-19	Студент правильно і повно вирішив більшість, але не всі завдання, відповідь на запитання є не повністю аргументованою;допускає незначні неточності
10-14	Студент правильно вирішив половину завдань; думка викладена з порушенням логіки подання матеріалу. Студент правильно вирішив ситуацію, проте не зовсім слушно аргументує її, або враховує не всі, а деякі умови ситуації. Вирішує декілька завдань поверхнево.
5-9	Студент вирішив трохи менше половини завдань; може дати визначення юридичного поняття. Відповідь на запитання дає неповно і поверхнево.
0-4	Студент не вирішив більшість завдань або вирішив неправильно; відповіді на питання є неповними; неправильно обґрунтовує своє рішення.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Дисципліна «Міжнародне право», після вивчення змістовних модулів «Міжнародне публічне право», «Міжнародне приватне право», «Основи права Європейського Союзу», завершується екзаменом.

Впродовж семестру студент може набрати 60 балів, за екзамен – 40 балів. Студент допускається до складання екзамену за умови, що впродовж семестру він набрав не менше 35 балів.

6.5. Шкала відповідності оцінок

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	90-100
Дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

7. Навчально-методична карта дисципліни

Разом: 60 год., із них: лекції – 16 год., семінарські заняття – 12 год., модульний контроль – 4 год., семестровий контроль – 10 год, самостійна робота – 18 год

Модулі (назви, бали)	Змістовий модуль 1. Правова та інституційна системи ЄС. Права людини і громадянина ЄС. Безпекова політикаЄС. Євроінтеграція України (67 балів)			Змістовий модуль 2. Внутрішній ринок Європейського Союзу. Інститути та галузі права Європейського Союзу (67 балів)		
	Лекції (теми, бали)	1. Правове регулювання внутрішнього ринку ЄС. (1 бал)	2. Права людини і громадянина ЄС. Спільна зовнішня та безпекова політика ЄС. Євроінтеграція України. (2 бали)		3. Правове регулювання внутрішнього ринку ЄС. (1 бал)	4. Інститути та галузі права Європейського Союзу. (2 бали)
семінарськ і заняття (теми, бали)		1. Правове регулювання внутрішнього ринку ЄС. (11 бал)	2. Права людини і громадянина ЄС. Спільна зовнішня та безпекова політика ЄС. Євроінтеграція України. (22 бали)		3. Правове регулювання внутрішнього ринку ЄС. (11 бал)	4. Інститути та галузі права Європейського Союзу. (22 бали)
Самостійн а робота	Самостійна робота (5 балів)			Самостійна робота (5 балів)		
Поточний контроль (вид, бали)	Модульна контрольна робота1(25 балів)			Модульна контрольна робота 2 (25 балів)		
Загалом	134					

8. Рекомендові джерела

Базові

1. Право Європейського Союзу : підручник / [Р. А. Петров (кер. авт. кол.), А. О. Вакуленко, Ван Елсуwege П. та ін.] ; за ред. Р. А. Петрова. – Вид. 9-те, змінене і допов. – Харків : Право, 2019. – 442 с.
2. Право Європейського Союзу : підручн. / за ред. О.К. Вишнякова. – Одеса : Фенікс, 2013. – 883 с.
3. Європейська інтеграція: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів та слухачів магістерської підготовки за напрямом «Державне управління» / Кол. авт.; за заг. ред. проф. І. А. Грицяка та Д. І. Дзвінчука. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. — 464 с.
4. *Грицяк І.А., Говоруха В.В., Стрельцов В.Ю.* Модуль 1. Правова та інституційна основи Європейського Союзу: Підручник (З грифом МОН України) За заг. ред. М.Бойцуна, І. Грицяка, Я.Мудрого, О.Рудіка, Л.Прокопенка, В.Стрельцова. – Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2009. – 620 с. – (Серія «Бібліотека державного службовця у галузі європейської інтеграції»).
5. *Гнатюк М.М., Малик Я.Ф., Прокопенко Л.Л.* Модуль 2. Відносини з Європейським Союзом та процес європейської інтеграції України. / *Relations Between Ukraine and the EU and European Integration Process.* Навч. посіб. / За заг. ред. М.Бойцуна, І.Грицяка, Я.Мудрого, О.Рудіка, Л.Прокопенка, В.Стрельцова. – К.: Міленіум, 2009. – 782 с.

Додаткові

1. *Грицяк І.А.* Глобалізація як основа інтеграційних процесів // Вісник Академії митної служби України. Серія: “Державне управління”. Науковий збірник. - № 1 (1), 2009. – 140с. (С.5-13).
2. *Рудік О.М., Дзяд О.В.* Модуль 3. Спільні політики Європейського Союзу та їх значення для України: Начальний посібник / *Common EU Policies and Their Significance for Ukraine:* - Навч. пос./За заг.ред. М.Бойцуна, І.Грицяка, Я.Мудрого, О.Рудіка, Л.Прокопенка та В.Стрельцова. – К.: Міленіум, 2009. – 668 с.
3. *Гнидюк Н.А., Федонюк С.В.* Модуль 4. Розширення ЄС та досвід реформ країн Центрально-Східної Європи у контексті приєднання до ЄС / *Expansion of ES and experience of reforms of countries of Centrally East Europe is in the context of tacking to ES:* Навч. пос. / За заг. ред. М.Бойцуна, І.Грицяка, Я.Мудрого, О.Рудіка, Л.Прокопенка, В.Стрельцова. -К.:Міленіум,2009.–354с.
4. *Гнидюк Н.А., Стрельцов В.Ю.* Модуль 4. Розширення ЄС та досвід реформ країн Центрально-Східної Європи у контексті приєднання до ЄС : Робочий зошит до модуля / “EU Enlargement and reform experience of Central and Eastern Europe in the context of ecession to the EU”: Workbook - К.: Міленіум, 2009. – 44 с.
5. *Посельський В.* Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції. – К.: Смолоскип, 2002. – 168 с.
6. *Ніколас Мусис.* Усе про спільні політики Європейського Союзу / Пер. з англ. –

К.: К.І.С., 2005. – XIV с. – 466 с.

7. Грицяк І. Європейська інтеграція в східноєвропейському та південному напрямках / І. Грицяк // Вісник НАДУ. - 2008. - № 1. – С. 5-14.
8. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз: Курс євроінтеграції: Пер. з англ. // Навч. Посібник. - 2006.
9. Марченко М. Європейський Союз: Словник-довідник. – 2006.
10. Мудрий Я.М. Словник-довідник термінів з Європейської інтеграції / “Glossary of Terms on European Integration”. Словник. / За загальною ред. М.Бойцуна, Я.М.Мудрого, О.М.Рудіка. – К.: Міленіум, 2009. – 588 с.
11. Грицяк І.А. Право та інституції Європейського Союзу: Навч. посіб./ ; Нац. Акад. держ. упр. при Президентові України. -К.: К.І.С., 2006.

Інформаційні ресурси

1. Euroobserver <http://euobserver.com>
2. EurActiv <http://www.euractiv.com>
3. Бібліотека Міжнародного центру перспективних досліджень. Тема „Європейська інтеграція” . – <http://www.icps.kiev.ua/library>.
4. Вісник “УНІАН – Новини ЄС”: <http://unian.net/ukr/products/95/>
5. Довідник з європейської інтеграції <http://eu-directory.ea-ua.info/>
6. Європа в Інтернет: Веб-путівник:
<http://www.knoweurope.net/demo/html/webdir.htm>
7. Загальна інформація про установи ЄС: <http://europa.eu.int/geninfo/info-en.htm>
8. Офіційний сайт Делегації Європейської Комісії в Україні, Молдові та Білорусі: www.delukr.cec.eu.int
9. Офіційний сайт ЄС: http://europa.eu.int/index_en.htm (до англomовної сторінки веб-сайту).
10. Сторінка новин EU News: http://europa.eu.int/news/index_en.htm
11. Урядовий портал. „Європейський вибір”:
http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=741034&cat_id=31455